

Prof. Ema Deisinger

Psiha slovenskega naroda

(Nadaljevanje.)

Kakor za vsa področja ljudskega življenja, velja tudi glede narodne noše, da se ista ne dá vsiliti, da je ona krajevno in časovno vezana in pogojena, da je torej ne moremo prestaviti v krajevno in časovno okolje, v katero ne spada. Narodne noše ne moremo narejati, kakor tudi ne moremo samovoljno narejati narečja, šege in običajev, ampak mora narodna noša sama od sebe rasti ter se prilagajati življenju.

Pronik v duh narodne noše predpostavlja poznanje življenjskega sloga ljudstva ter šeg in običajev krajevnega občestva, od katerih je zavisna. Ona se ritmično veže z zunanjim in notranjim ozračjem pokrajine, zemlje in okolice. Ljudstvo s svojim fizičnim in moralnim ozračjem, delom, praznovanji in slavji, veselnicami, petjem in plesi, dalje pokrajina in časovna doba, vse se med seboj prepleta in skladno veže z narodno nošo.

Brezprimerno neokusno je zatorej, ako se oblačijo v narodno nošo taki ljudje, ki nimajo nobenega osebnega razmerja z njo ter s svojim ponašanjem le žalijo slog kmečkega življenja, narodno nošo samo pa s tem ponižujejo v nekako maškerado. Mnogi si namreč v posnemanju kmečkosti dovoljujejo razne razigranosti in neslanosti ter s svojim nespodobnim vedenjem žalijo duha naroda in kmečkega občestva.

Slovenska narodna noša je organično vzrasla kulturna imovina ljudstva ter terjaja spoštovanje in temu primerno vedenje.

Narodna noša zatorej nikdar ne sme služiti v nekak modni kič nekaterim ljudem, ki se jim zahoče malce kmečke romantike, a duševno pa so oddaljeni od nje in stoje izven vsakega kmečkega življenja, jim manjka vsak osebni takt ter ne razumejo narodovih šeg, običajev in navad, sploh nedostaja jim vsakega narodopisnega znanja, brez katerega je nemogoče pronikniti v duh narodne noše. Naivno je, ako kdo domneva, da si bo pridobil staro pojmovanje življenjskosti, veselosti in radosti, da bo dojel duh naroda, ako si nadene narodno nošo ter v njej veselo uka, pleše in pôje, a v njem pa istočasno ni tiste mišljave in življenjske stališčnosti, iz katere je vzrastla ta ljudska kultura z narodno nošo, starimi plesi, pesmimi in starimi melodijami. Tak način posnemanja narodnih noš je lahko često bolj škodljiv kakor kristen. Najfinejše in najobčutljivejše sile v rasti naroda zahtevajo, da narodno nošo gojimo z ljubečimi rokami in razumevajočim srcem skrbnega vrtnarja.

Slovenska narodna noša je psihološko globoko zasidrana v ljudske šege, običaje in navade. Ako le-te odtrgamo od narodne noše, potem je narodna noša le vnanjega pomena, ne več živa v narodu, brez zveze z notranjo življenjsko osjo. Če odmislimo torej od narodne noše običaje in šege slovenskega ljudskega občestva, v katerih se zrcali življenjski ritem matičnih plasti naroda, tedaj postane narodna noša samo modna podoba

oziroma modni vzorec oblačila iz preteklosti. Le v zvezi s poznavanjem šeg, običajev in navad slovenskega ljudstva po posameznih krajevnih občestvih nam narodna noša odpira duhovni pogled v nesluteno širino naroda, v njegov duh ter v silo njegove biti.

Dasi sem namenila podroben opis slovenskih šeg in običajev za ilustrirani narodopis,¹ vendar moram prav iz tega psihološkega stališča povzeti nekaj teh šeg in običajev, kajti le na ta način moremo obujati spoštovanje do narodne noše, jo ohranjevati in jo ščititi pred izmalichenjem. Samo ob poznanju narodovih običajev in šeg moremo občutiti vezalno silo med nošo in ljudstvom, le ob njih lahko smiselno dopolnimo celotno duhovno podobo naroda in zasledimo žive tokove ljudske kulture z vsemi zdravilnimi snovmi za bodočnost.

Ni zatorej narodna noša zgolj historično vrednostno merilo za ljudsko sedanost, ampak v zvezi z njo naj srce začuti obmolknjene pesmi, ves notranji čar slovenskih starožitnosti, dojame naj njihov smisel in pomen. Brez tega notranjega stika pa je vsakdo psihološko gluha za govorico mišljenjskega in čutenjskega sveta slovenskega ljudstva.

Slovenski običaji in šege nam osmiseljujejo tradicionalno se ponavljajoča izvestna dejanja ljudstva, katera dejanja se vrše iz gotovega ozira, ob gotovih prilikah in v trdno določeni obliki.

V mnogih običajih in šegah se nam javlja pretresljiva notranja moč slovenske duše, ki v raznih simbolih izraža svoja religiozna, lirična in domotožna hrepenenja. Tudi katoliška cerkev je v tisočletju svojega graditeljskega dela na slovenskem prostoru mnoge slovenske šege in običaje prepojila s svojimi mislimi in oblikami ter jih obogatila, dvignila in plemenitila, tako da slovenski narod izkazuje velik del svojih običajev n e r a z d r u Ź n o p o v e z a n s cerkvenimi prazniki, družinskimi in ljudskimi slavji.

Začnimo kar pri božičnem času, s katerim se začenja niz cerkvenih in ljudskih praznikov.

Že predniki Slovencev so čas po letnem soncevratu smatrali kot boj med lučjo in temo. Vedno krajši postajajo dnevi, sončna obla izginja z vsakim dnem hitreje z nebesnega svoda, dokler ne doseže najnižjo točko dne 22. decembra, ko stopi sonce v znamenje kozla. To je zimski soncevrati, ki so ga imenovali k r a č u n. V kračunu so praznovali rojstvo S v a r o - Ź i č a, sina sončnega božanstva, ki napove boj zimski temi. Morana, boginja zime in smrti, je odela vso naravo v mraz in sneg in led. Da prepode zle bese, zimske temine in meglé, so začeli pastirji trobiti v rogove v znamenje, da se bliža čas Svarožiča, ki bo začel boj s temo. V tem času zimskega soncevrata je počivalo delo, ljudstvo se je predajalo rajanju in veseljačenju, trobili so in vriskali, da se je pok, vrisk in pisk razlegel daleč naokoli. Tako je ljudstvo spremljalo ta boj narave med temo in lučjo, ko se bodo dnevi začeli daljšati in zemlja dobivati počasi večjo svetlobo, — dokler ne nastopi Vesna, ki bo podarila zemlji sonce in toploto, ki sta

¹ ki ga mislim posebej izdati.

najvažnejša predpogoja za obujenje narave in za rast rastlin ter vsega živega.

Katoliška cerkev je ta čas posvetila v adventni čas; namesto z rajanjem, piskanjem in vriskanjem naj se ljudstvo umakne vase in pripravi na prihod Odrešenika, ki je prinesel svetu luč odrešenja. — Stari poganski nazori so se umikali temu višjemu pojmovanju, vendar si ljudstvo ni dalo povsem vzeti tega običaja veseljačenja, piskanja, trobljenja in vriskanja, temveč ga je preneslo na otroški praznik v tem času, na god sv. Miklavža, ki se obhaja 6. decembra. Za slovensko ljudstvo je sv. Miklavž neprimerno večjega pomena kakor o božičnem času smrečica oz. božično drevesce.

Le počasi pronika v slovensko ljudstvo šega božičnega drevesca oz. okrašene smrečice, katera šega pa je tujega izvora. Med evropskimi narodi je malo primerov, da bi kako ljudstvo zvezalo sv. Miklavža tako z narodnim običajem kakor ravno slovenski narod. (Dalje.)

Boris Grad

0 gozdni šoli

V »Slovincu« z dne 27. avgusta 1940, št. 195, sem z zanimanjem prečital članek z naslovom »Potrebna nam je gozdna šola«, v katerem člankar utemeljuje potrebo le-te, jo opiše in končno predlaga ustanovitev vsaj dveh takih šol, eno za bivšo mariborsko in eno za bivšo ljubljansko oblast.

S člankarjem se mora glede potrebe gozdnih šol strinjati vsak, ki mu je pri srcu zdrava in krepka slovenska mladina.

Pri podrobnem pregledu podanih misli in glede na statistike, s katerimi razpolaga okrajno načelstvo v Radovljici, sem ugotovil sledeče:

V 29 ljudskih šolah je bilo vpisanih v letu 1939-40 v osnovno šolo (to je v 1., 2., 3. in 4. r.) skupno 3626 otrok, od teh 1901 deček in 1725 deklic.

Za sušico so zboleli 3 dečki, 4 deklice, slabokrvnih je bilo 17 dečkov, 18 deklic, za srčno hibo je bolehalo 15 dečkov, 22 deklic,¹ slabe telesne konstrukcije je bilo 13 dečkov, 13 deklic,

šibkost živčnega sistema je bila opažena pri 15 dečkih in 20 deklicah.

Glede na to bi bilo v soglasju z zahtevami g. člankarja za gozdno šolo godnih 63 dečkov, 77 deklic, skupno 140 otrok.

Navedeni statistični podatki temelje na ugotovitvah zdravniških pregledov šolske mladine in so vsekakor točni. Ker so zdravstvene razmere v našem okraju zadovoljive, ker je mladina večinoma dobro hranjena, primerno oblečena, snažna, se mnogo kreta na svežem zraku, telovadi (saj so najboljši telovadci v državi pri nas doma), sem mnenja, da zdravstvena slika tudi v ostalih okrajih ne bo boljša.

S tem je nujna potreba ustanovitve gozdnih šol dokazana, dokazano pa tudi, da bi se morale iste ustanoviti v vsakem okraju.

Financiranje gozdnih šol je vprašanje zase, v katerega se v tem članku ne bom spuščal.

V radovljiškem okraju je pričela gibanje za ustanovitev take šole Protituberkulozna liga na Jesenicah, pri kateri se poleg drugih s posebno vneto udelejuje tamošnje učiteljstvo. Na idilični planini Uskovnici v Bohinju, 1100 m

¹ Taki otroci ne smejo v gore (op. uredništva).